

STK'LAR SOSYAL HARCAMALARI DÜZENLİ İZLEYECEK

Türkiye'de ilk kez 30 STK bir araya gelerek kamu kaynaklarından, sosyal koruma, çocuk, gençlik, eğitim ve askeri harcama gibi alanlara ne kadar kaynak ayrıldığını araştırdı. Tüm masraflarını kendi ceplerinden karşılayarak yaptıkları bu araştırmayı sürekli bir "izleme"ye dönüştürmeyi amaçlayan STK'lar elde ettikleri bilgiyi, milletvekillerini ve kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla her yıl düzenli olarak açıklayacaklar. Yapılan çalışma hakkında Görüş dergisinin sorularını, bu oluşumun proje koordinasyonu ve iletişim sorumlularından Bilgi Üniversitesi öğretim üyesi, Prof. Nurhan Yenilürk yanıtladı.

kaynakların izlenebilmesi, politikaların etkinliğinin ve alternatiflerinin tartışılabilmesi için zorunlu.

Uluslararası çalışmalara ve ağırla Türkiye'den sık sık katılan STK'lar bir çok ülkede STK'ların kamu harcamalarını izleme gruplarının ve ağırlarının yaygınlığını farkındalar ve bunu ülkemizde gerçekleştirmek uzun zamandır üzerinde konuşulan bir ihtiyacı.

İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Birimi (Bilgi STK), STK'ların ihtiyaç duydukları alanlarda eğitim programları düzenleyen ve yazılı/görsel malzeme üreten bir kurum. Ben bu kurumun müdürüyüm ve iktisatçıyım. Gelen talep üzerine 2009 yılında Kamu Harcamaları İzleme Eğitim programı açtık ve 40'ye yakın STK temsilcisiyle yuzyüze ve on-line eğitimler gerçekleştirdik.

Verilere nasıl ulaştınız. Bu verilere herkesin ulaşması mümkün mü?

Milletvekillerine yolladığımız mektupla yer alan verilerin dayandığı yedi adet kılavuz ürettik. Bu kılavuzları üretmek 20 ayımsız alan bir çalışma oldu. Bu kılavuzlar bir çok akademisyen, bürokrat ve STK'nın katkılarıyla gerçekleşti. Bu kılavuzlar internet sitemizde yayınlanıyor (<http://stk.bilgi.edu.tr/Butce.asp>). Öncelikle sosyal yardım, sağlık ve sosyal güvenlik alanını kapsayan "sosyal koruma" alanında ve askeri alanda daha önce çalışmalar yapmış akademisyen ve uluslararası kuruluşlarla çalıştık. Sosyal koruma alanında ESSPROS (Avrupa Birleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi)'nin askeri alanda da SIPRI (Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü)'nin yöntemlerine bağlı kaldık.

Böyle bir çalışma yapmaya sizi iten nedir?Dünyada bu çalışmaların benzerleri var mı? Nasıl gerçekleştiriliyor?

Türkiye'de kadın, gençlik, çocuk, çevre, sosyal haklar alanında çalışan bir çok güçlü sivil toplum örgütü var. Bunlar bir yandan çalıştıkları alanlarda gördükleri sorunların çözümü için çaba harcarken bir yandan ilgili kamu kurumları ile alanda bir araya geliyorlar, çalışıyorlar, modeller öneriyorlar.

Bu STK'lar gençlik, çocuk, sosyal haklar gibi alanlarda kendi yaptıkları ya da yaptırmasını önerdikleri çalışmaların maliyetlerinin ne olduğunu gayet iyi biliyorlar, kamunun söz konusu alanlara ayırdığı kaynakları izleyebilecekleri bilgiye ulaşmıyorlar.

Ve ne yazık ki STK'lar kadar, milletvekilleride bu tür sosyal alanlara yapılan harcamaları ayrıntılı olarak görmeden TBMM'de sürdürülen bütçe görüşmelerine katılıyorlar. Halbuki sosyal denge amacıyla uygulanan politikaları ayrılan

izleme kılavuzu ürettiğimiz her alana ilgili olarak, yayınlanmayan verileri saptadık ve bu verileri yazışmalar ve görüşmeler yoluyla ilgili kamu kurumlarından talep ettik. Kurumların aslında ellerinde bulunan ve yayınlanmayan verileri almakta bürokrasiden (DPT, Maliye Bakanlığı ve Hazine) çok yardım aldık. Aslında bunu belirtmek gerekir, Merkezi Yönetim Bütçesi açısından verilere ulaşma sorununun büyük oranda aşılabildiğini görmekteyiz. Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu ile çok yıllık bütçelemeye geçiş ve Orta Vadeli Mali Plan (OVMP) hazırlanarak gelecek üç yıla ilişkin gelir ve gider tahminlerinin hazırlanması verilere ulaşım ve izleme sürecini kolaylaştırdı. Ancak Merkezi Yönetim bütçesi dışında kalan kurumlar açısından zorluklar devam ediyor. Özellikle askeri alandaki fonlar ve vakıf olarak örgütlü kurumların harcamalarının izlenmesinde önemli sorunlar var.

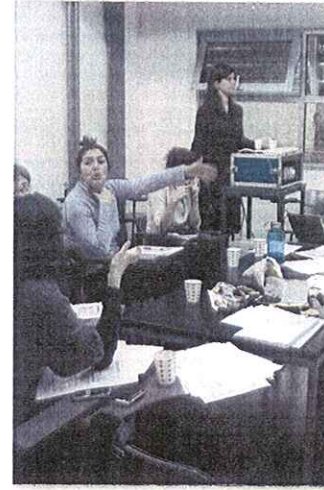
Gençlik, çocuk, engelli alanında ise uluslararası kabul görmüş yöntemler olmadı için harcama yapan tüm kamu idarelerinin verilerini bir araya getirmeye çalıştık.

Milletvekillerini sosyal alanlara yapılan harcamaları ayrıntılı olarak görmeden bütçe görüşmelerine katılıyorlar. Halbuki sosyal denge politikalarına ayrılan kaynakların izlenebilmesi, politikaların etkinliğinin ve alternatiflerinin tartışılabilmesi için zorunlu.

Katılımcı kuruluşlar bu çalışmayı gerçekleştirirken kendileri de bir değişim geçirdiler mi?

Bizim çalışma yöntemimiz her yıl bir eğitim programı oluşturmak ve bu programlarda en az 30 STK'nın çalıştıkları alanlara ilgili kamu harcamalarını izleme kapasitelerini oluşturmak. Onlar adına izlemeyi yapmıyoruz. Birlikte yapıyoruz onun için de eğitim programlarını yaygınlaştırıyoruz. Diğer yandan bu izlemeyi sistematik sürdürmek için bir yapıya da ihtiyaç var. 2010 yılı bütçe kanunu yayınlandıktan sonra 29-30 Ocak 2010 tarihinde bir bütçe izleme kampı organize ettik. Kampta, internet ve bilgisayar laboratuvarı olanaklarını kullanarak sosyal koruma, askeri harcamalar, çocuk, gençlik, engelli ve gözlemci olarak çevre çalışma grupları oluştu. Bu gruplar, izleme sonucu elde ettiğimiz verileri kendi alanlarıyla ilgili olarak yorumladı ve birer metin kaleme aldı ve sonra metinler birleştirildi. Ortaya çıkan ürün hepimizi heyecanlandırdı, aramızda para topladık ve milletvekillerine yolladığımız mektubu yayınladık.

Çalışmanın başarılı olması üzerine "Kamu Harcamaları İzleme Platformu" oluşturduk. Şu sıralar sitesini hazırlıyoruz ve birlikte çalışma ilkelerini oluşturuyoruz. Yönetim kurullarının onayına sunacağız. İleriki yıllarda Bilgi STK tarafından eğitimler gerçekleştirilirken, kamu harcamalarını izleme kampı da bu platform tarafından gerçekleştirilecek. Eğer sistematik çalışmaya devam edilebilirse bu platform bünyesinde hak temelli çalışan tüm STK'lar istersenler kendilerine bir çalışma grubu bulabilecekler.

Çalışmaların sonunda ortaya çıkan tabloya topluca baktığımızda ne görüyorsunuz?

Toplu olarak baktığımızda en temel vurgumuz şu: Türkiye'de kamunun sosyal koruma harcamalarının GSYH'ya oranı % 13, bu oranın AB ortalaması ise % 26. Daha ayrıntılı baktığımızda en çarpıcı sonuç aslında sosyal yardım ve sosyal hizmetler alanında ortaya çıktı: % 13 olan sosyal koruma harcamalarının içinde yoksullara yapılan sosyal yardım, sosyal hizmetler ve sağlık hizmetlerinin (yeşil kart) GSYH'ya oranı % 1.2 ile sınırlı. Türkiye'de basında çok sık gündeme gelen konular bunlar. Beyaz eşya ve konut yardımlarını hatırlayabiliriz. Bu oran hem çok düşük ve hem de yoksulluğu azaltmakla yetersiz kalıyor. AB verilerine göre Türkiye'de sosyal yardımlardan önceki yoksulluk oranı % 28 iken transferler sonrasında ancak % 25'e iniyor.

% 13 olan sosyal koruma harcamalarının içinde yoksullara yapılan sosyal yardım, sosyal hizmetler ve sağlık hizmetlerinin (yeşil kart) GSYH'ya oranı % 1.2 ile sınırlı.

Koruma ve sosyal yardım dışında, çocuğa yönelik adalet ve sağlık hizmetlerinde, (eğitim hariç) çocuk başına yapılan harcama 393 TL, toplam harcamanın GSYH'ya oranı ise % 1.07'dir.

Bize çarpıcı gelen bir diğer nokta sosyal hizmetler alanında. Bu alandaki en önemli kurum olan SHÇEK'in Çocuk Hizmetleri Dairesi ödeneği azaltırken Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi ödeneği artırmaktadır. Stratejik plana göre, kuruma baktık çocuk sayısı azaltılmak ve ailesi yanına döndürülecek çocuk sayısı artırılmak istenmektedir. Bu anlamlı bir hedef olabilir. Ancak bu strateji için ayrılan kaynağın azlığı dikkat çekicidir ve çocukların mağdur olmasına neden olabilir.

Şöyle rakamlar verebiliriz: Stratejik planda yer alan rakamlara göre kuruma baktık çocuk başına aylık maliyet 2010 yılında 4,000 TL iken ailesi yanına döndürülen çocuk başına aktarılan kaynağın 400 TL olması planlanmaktadır. Çocukların ailelerine yönelik rehberlik hizmeti için 2010'da yıllık çocuk başına yıllık 2.5 TL öngörülmektedir.

Kuruma baktık çocuklara ayrılan bu bayağı yüksek kaynağa rağmen kamuoyuna yansıyan sorunlar çarpıcı. Çocuklara yönelik istisnalar ve siddet haberleri herkesi şarsarken ailesi yanında desteklenen çocuklarının durumunu denetleme görevine yüksek kaynak ve nitelikli sosyal hizmet uzmanı gerektiği çok açık.

Çocuğa yönelik yapılan harcamalar sadece SHÇEK ile sınırlı değildir. Koruma ve sosyal yardım dışında, çocuğa yönelik adalet ve sağlık hizmetlerini dikkate alarak ulaştığımız toplam göre (eğitim harcaması hariç) çocuk başına yapılan harcama 393 TL, toplam harcamanın GSYH'ya oranı ise % 1.07'dir. Bu oran çok düşük.

2008 yılında genç başına ise 192 TL harcama yapıldığı görülmektedir. Bu harcamanın GSYH'ya içindeki payı % 0.3 civarındadır. Bu rakama az bile demek mümkün değil.

Gençliğe yönelik iki büyük harcama var. Bunlardan biri eğitim dışındaki kalımsız gençlere dokunan Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün harcamaları, diğeri ise yüksek öğrenimdeki gençlere yönelik burs ve burs harcamalarını yapan Kredi ve Yurtlar Kurumu. Bu ikisinin toplam harcamasının önümüzdeki üç yıl süresince azaltılması öngörülmüyor.

Bir diğer çarpıcı sonuç kişi başına sağlık harcamasında Türkiye'nin Avrupa'da en son sırada yer alıyor olması. Ayrıca bize has bir çarpıklık ta var: 2009 yılında GSYH içindeki payı % 5 olan sağlık harcamalarının içinden sadece 0.5'i koruyucu hizmetlere gidiyor, % 4.5'i ise ilaç ve tedavi hizmetlerine harcanyor.

Türkiye'nin askeri harcamalarının GSYH'ya oranı 1998 ile 2004 yılları arasında eğitim harcamalarının üzerinde ve % 5'lere kadar tırmanmış. 2000'li yıllarda birlikte bu

harcamalarda azalma var ve 2004 yılından sonra eğitim harcamalarının altına düşmüştür. 2008 yılına kadar azalma sürmüştü ama 2009 krizinden önce % 2.0 civarında iken, 2009 yılından sonra % 2.3 civarına fırlamıştır. Bu oran artırmaması ve NATO-Avrupa askeri harcamalar ortalaması olan % 1.8 ile sınırlı tutulması önemli. Ayrıca son ekonomik krizden sonra NATO-Avrupa ortalamasının üzerinde harcama yapan Yunanistan ve İngiltere'deki askeri harcamaların düşmesi bu ortalamayı daha da aşağıya çekecektir.

Bu çalışmayı okurlarımız nereden, nasıl temin edebilir?
Milletvekillerine mart 2010 tarihinde yolladığımız mektup http://stk.bilgi.edu.tr/docs/MILLETVEKILI_MEKTUP.pdf adresinden ulaşılabilir. Şu sıralar mektubun İngilizceye tercümesi devam ediyor ve AB parlamenterlerine elektronik olarak dağıtmayı hedefliyoruz.

METNİ HAZIRLAYAN STK'LAR

9-30-31 Ocak 2010 tarihlerinde İstanbul'da yapılan kamu harcamalarını izleme kampına katılan STK'lar metnin hazırlanmasını gerçekleştirdiler. Kampı katılan 30 STK metni yönetim kurullarında onayladılar. Metin, kısa bir süre, konu ile ilgilendiklerini bilinen STK'ların imzalanma da açıldı. 45 STK'nın adı da "İmzalayan STK"lar olarak çalışmada yer alıyor. Metni hazırlayan STK'lar şunlar:

Altı Nokta Körlük Vakfı, Basak Kültür ve Sanat Vakfı, Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları, Bilgi STK, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Formu, Çevre Hukuku Derneği, Gençlik Çalışmaları Birimi, Gençlik İhtidam Derneği, Gündem Çocuk Derneği, Habitat İçin Gençlik Derneği, Hasta ve Hasta Yakını Hakları Derneği, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İris Eşitlik Gözlem Grubu,

Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Kaos Gey Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği, Mor Çatı Kadın Sığınak Vakfı, Nilüfer Kent Konseyi, Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği, Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi Derneği, Sağlık Hakkı Hareketi Derneği, Sağlık Memurları Derneği, Sanat ve Sosyal Gelişim İçin Gençlik Girişimi Derneği, Sosyal Haklar Derneği, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği İstanbul Şubesi, Sosyal Katkıma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi Derneği,

Toplum Gönüllüleri Vakfı, Toplum Sağlığı Araştırma ve Geliştirme Merkezi Derneği, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Ankara Şubesi, Uluslararası Ait Örgütü Türkiye Şubesi.